

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ประเภทการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเป็นการศึกษาค้นคว้าในเรื่องพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะกับสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ของสวนโดยเลือกศึกษาในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของพฤติกรรมการใช้สวนของผู้ใช้ในพื้นที่จริง ลักษณะการกระจายเพื่อการทำกิจกรรมในพื้นที่สวน ปัจจัยทางกายภาพของสวนที่มีผลต่อการใช้และไม่ใช้พื้นที่ โดยจะศึกษาถึงลักษณะของพื้นที่ที่มีการใช้เบาบางหรือไม่มีการใช้ กับเหตุผลที่ไม่ใช้พื้นที่นั้น รวมถึงสภาพแวดล้อมของสวนที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่สวนของผู้ใช้ ซึ่งสามารถสรุปลำดับของการดำเนินการศึกษาได้ดังนี้

1. เกณฑ์และการเลือกพื้นที่ศึกษา

เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่

ในการศึกษานี้ได้เลือกพื้นที่สวนสาธารณะที่ใช้ทำการศึกษามีเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ที่ใช้ทำการศึกษา ดังนี้

1. เป็นสวนสาธารณะที่อยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
2. เป็นสวนสาธารณะที่มีขนาดแตกต่างกัน แต่ต้องมีขนาดไม่ต่ำกว่า 10 ไร่
3. มีความหลากหลายของกิจกรรม จึงควรเป็นสวนสาธารณะแบบเปิดมากกว่าที่จะเป็นสวนสาธารณะในหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง เนื่องจากมีกลุ่มประชากรที่มากและแตกต่างกันกว่า จึงสามารถพบและสังเกตลักษณะของผู้เข้ามาใช้ได้หลากหลายกว่า
4. สวนที่นำมาศึกษาควรตั้งอยู่ในเขตเมืองมีขอบเขตการให้บริการโดยส่วนใหญ่แก่คนเมือง
5. ต้องเป็นสวนที่ไม่ติดข้อจำกัดในการออกแบบพื้นที่ ที่อาจส่งผลให้มีข้อจำกัดเฉพาะในการใช้งาน เช่น มีสิ่งก่อสร้างที่เป็นโบราณสถาน, เป็นสวนที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างปรับปรุงพื้นที่ เป็นต้น

การเลือกพื้นที่ศึกษา พิจารณาจากเกณฑ์การเลือกพื้นที่ศึกษา สามารถพิจารณาการเลือกได้ ดังนี้

1. สวนสาธารณะที่อยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
เทศบาลนครขอนแก่นมีพื้นที่สวนสาธารณะที่ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่
บึงทุ่งสร้างมีพื้นที่ 1,600 ไร่

บึงแก่นนครมีพื้นที่ 603.5 ไร่
 บึงหนองแขวงมีพื้นที่ 24 ไร่
 สวนรัชดานุสรณ์มีพื้นที่ 20 ไร่
 สวนประตูเมืองมีพื้นที่ 10 ไร่
 หนองสระพังมีพื้นที่ 1 ไร่
 สวน เจ. ซี. มีพื้นที่ 1 ไร่
 บริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมีพื้นที่ 1.5 ไร่
 บริเวณศาลพระแม่ธรณีศิริโรจนเดชมียพื้นที่ 300 ตารางวา
 หนองบอนมีพื้นที่ 10 ไร่

2. เกณฑ์ในเรื่องขนาดที่ต้องแตกต่างกัน และพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ไร่

บึงทุ่งสร้างมีพื้นที่ 1,600 ไร่
 บึงแก่นนครมีพื้นที่ 603.5 ไร่
 บึงหนองแขวงมีพื้นที่ 24 ไร่
 สวนรัชดานุสรณ์มีพื้นที่ 20 ไร่
 สวนประตูเมืองมีพื้นที่ 10 ไร่
 หนองบอนมีพื้นที่ 10 ไร่

สรุปว่าสวนที่อยู่ในเกณฑ์พิจารณามีจำนวน 8 สวน ได้แก่ บึงทุ่งสร้าง, บึงแก่นนคร, บึงหนองแขวง, สวนรัชดานุสรณ์, สวนประตูเมือง และหนองบอน

3. เกณฑ์ในเรื่องการให้บริการ และสวนอยู่ในเขตเมือง

เมื่อพิจารณาจากแผนผังเขตเทศบาลนครขอนแก่นพบว่า สวนที่อยู่ในเขตเมืองมีอยู่ 4 แห่ง คือ บึงทุ่งสร้าง, บึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง

จากเกณฑ์ข้อพิจารณาทำให้สวนที่อยู่ในเกณฑ์ 4 แห่ง คือ บึงทุ่งสร้าง, บึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงข้อจำกัดของพื้นที่ พบว่าบึงทุ่งสร้างมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่เนื่องจากกำลังมีการก่อสร้างและปรับปรุงพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้ จึงสรุปได้ว่าสวนที่จะนำมาทำการศึกษาเพื่อหาข้อปัญหาที่จะนำมาเสนอแนะการจัดสวนต่อไปมี 3 สวน คือ

1. สวนบึงแก่นนคร มีพื้นที่ 603.5 ไร่ ตั้งอยู่ย่านเมืองเก่าบนถนนรอบบึง เป็นสวนสาธารณะระดับย่าน, เมือง (District Parks)
2. สวนรัชดานุสรณ์ มีพื้นที่ 20 ไร่ เป็นสวนประเภทสวนละแวกบ้าน (Neighborhood Parks) ตั้งอยู่บริเวณย่านพักอาศัยหนาแน่น อยู่ติดกับสถานีขนส่งขอนแก่น และโรง

- เรียนอนุบาลขอนแก่น มีถนน 4 สายผ่าน ได้แก่ ถนนประชาสโมสร, ถนนกลางเมือง, ถนนหน้าศูนย์ราชการ และถนนหน้าเมือง ซึ่งล้วนเป็นถนนสายหลักของจังหวัด
3. สวนประตูเมือง มีพื้นที่ 10 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณประตูเมืองขอนแก่น บริเวณถนนมิตรภาพตัดกับถนนศรีจันทร์ จัดเป็นสวนประเภทสวนละแวกบ้าน (Neighborhood Parks)

เกณฑ์ในการเลือกกิจกรรม

จากการสำรวจเบื้องต้นในสวนสาธารณะทั้ง 3 แห่ง คือ สวนบึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง เพื่อเก็บข้อมูลกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในสวน และลักษณะการใช้พื้นที่สวนในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อศึกษาในเรื่องของสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ของสวนสาธารณะที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ของผู้ใช้ จึงได้ศึกษาชนิดกิจกรรมที่พบมากในสวนสาธารณะที่เป็นการศึกษาของปริญญา ฉายแสง (2540: 156 - 158) โดยพิจารณาร่วมกับข้อมูลของ มานิต หวังธรรมเกื้อ (2544: 22) โดยทั้ง 7 กิจกรรมประกอบด้วย

กิจกรรมนั่งเล่น, ชมวิว	กิจกรรมนั่งอ่านหนังสือ
กิจกรรมนั่งคุยกับเพื่อน / คนรัก / คนในครอบครัว	กิจกรรมทานอาหาร, ปิกนิก
กิจกรรมเดินเล่น, เดินคุย	กิจกรรมวิ่งออกกำลังกาย
กิจกรรมกีฬาแบบออกแรงน้อย เช่น มวยจีน, โยคะ	

และเมื่อนำมาประกอบกับการสำรวจพื้นที่สวนที่นำมาศึกษาเบื้องต้น ทำให้ได้กิจกรรมที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

กิจกรรมนั่งเล่น, ชมวิว	กิจกรรมนั่งอ่านหนังสือ
กิจกรรมนั่งคุยกับเพื่อน / คนรัก / คนในครอบครัว	กิจกรรมทานอาหาร, ปิกนิก
กิจกรรมนั่งชมผู้อื่นทำกิจกรรม	กิจกรรมเล่นเครื่องเล่น
กิจกรรมเดินออกกำลังกาย	กิจกรรมเดินเล่น, เดินคุย
กิจกรรมวิ่งเล่น	กิจกรรมวิ่งออกกำลังกาย
กิจกรรมกีฬาแบบสังสรรค์ ไม่เป็นทางการ เช่น ดีเบต, ตะกร้อวง	
กิจกรรมกีฬาแบบออกแรง เช่น แอโรบิก, ฟุตบอล	
กิจกรรมกีฬาแบบออกแรงน้อย เช่น มวยจีน, โยคะ	
กิจกรรมปั่นจักรยาน	กิจกรรมนอนเล่น
กิจกรรมตกปลา	

2. วิธีที่ใช้ในการศึกษา

2.1. การตั้งคำถามและข้อสมมติฐานในการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งเน้นเรื่องลักษณะของพื้นที่ที่มีการใช้เบาบางหรือไม่มีการใช้ในสวนสาธารณะ ดังนั้นคำถามและสมมติฐานจึงมุ่งเน้นในเรื่องปัจจัยทางกายภาพของสวนที่มีผลต่อการใช้และไม่ใช้พื้นที่

คำถามในการศึกษา

1. สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ และปัจจัยทางกายภาพของสวนสาธารณะมีผลต่อพฤติกรรมการใช้-ไม่ใช้ และการกระจายตัวในการใช้หรือไม่
2. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีการใช้เบาบาง หรือไม่มีการใช้งานในสวนสาธารณะมีลักษณะเป็นอย่างไร และสาเหตุของการไม่ใช้คืออะไร

สมมติฐานการศึกษา

สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์และปัจจัยทางกายภาพของสวนมีผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่ และการกระจายตัวในสวนสาธารณะ ได้แก่

1. ประเภทพื้นที่เพื่อการใช้งาน
2. ปัจจัยทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ พื้นที่ที่มีร่มเงา, พื้นผิวเป็นลานแข็ง, พื้นผิวเป็นหญ้า, เป็นพื้นราบ, เป็นเนิน, เป็นพื้นที่กว้าง, ผู้ร่วมใช้สวน, มีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก, พื้นที่ที่สามารถเห็นบรรยากาศโดยรอบได้ชัด, การจัดวางอุปกรณ์ / ลักษณะการเกิดของกิจกรรม, กิจกรรมที่มีผู้มาทำมากในช่วงเวลานั้น
3. ปัจจัยทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย ได้แก่ พื้นที่ที่มีการปิดบังมุมมอง, พื้นที่ที่สามารถเห็นบรรยากาศแต่ผู้อื่นไม่สามารถสังเกตเห็นเรา
4. ปัจจัยทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ ใกล้เคียงทางเข้า-ออกสวน
5. ปัจจัยทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับความสวยงาม ได้แก่ ขนาดและรูปร่างของสวน, ลักษณะการออกแบบสวน, ความทึบโตร่มของพื้นที่, พื้นที่ที่ร่มน้ำ เช่น น้ำพุ, สระน้ำ,

ตัวแปรในการศึกษา

1. สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์
2. ปัจจัยทางกายภาพของสวน
3. พฤติกรรมการใช้พื้นที่
4. การกระจายตัวในสวนสาธารณะ

5. พฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ
6. ประเภทพื้นที่เพื่อการใช้งาน ได้แก่ สนามเด็กเล่น, พื้นที่เปิดโล่ง, ลานพื้นแข็ง, พื้นที่ใกล้ทางเข้า-ออก, สนามหญ้า, ทางเดิน-ทางวิ่ง, สนามกีฬา, บริเวณใต้ต้นไม้, ริมน้ำ, ลานเอนกประสงค์, ริมทางเดิน, ชุมนั่ง, บริเวณที่เป็นชั้นบันได, สวนสุขภาพ, สวนหย่อม, เนินหญ้า, ที่นั่งบริเวณมุมสงบ, ที่นั่งบริเวณริมทางเดิน, พื้นที่ที่จัดไว้สำหรับดูกีฬา-เด็กเล่น

2.2. กลุ่มประชากรศึกษา

คือ กลุ่มผู้ใช้ที่เข้ามาใช้พื้นที่สวนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ สวนบึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการศึกษารวมไปถึงผู้ไม่ใช้สวนด้วย ดังนั้นกลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้จะมีทั้งผู้ใช้และไม่ใช้สวนสาธารณะที่อยู่ในเขตรัศมีการให้บริการของสวนทั้ง 3 แห่ง

2.3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

- แผนผังสวนที่ใช้ทำการบันทึกกิจกรรมการใช้สวนในพื้นที่ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งภาพถ่ายสวนต่างๆ ของสวน
- แบบสอบถามพร้อมกับแผนผังสวนสาธารณะ

3. วิธีการเก็บข้อมูล

3.1. การสังเกตการณ์และบันทึกกิจกรรมการใช้พื้นที่ของสวน

ใช้การสังเกตการณ์ (Observation) สภาพการใช้สวนสาธารณะในช่วงเวลาต่างๆ การสังเกตจะใช้การสังเกตแล้วจดบันทึก กำหนดตำแหน่งลงบนแผนผัง โดยการนำแผนผังสวนสาธารณะทั้ง 3 แห่งมาทำการบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในสวนตลอดทั้งวัน ซึ่งกิจกรรมที่บันทึกลงไปบนแผนผังสวนจำแนกเป็น 16 ชนิดดังที่กล่าวมาแล้ว ในการบันทึกผังพฤติกรรมได้มีการแบ่งช่วงเวลาเป็น 7 ช่วงเวลา คือ เวลา 06.00 - 08.00 น., เวลา 08.01 - 10.00 น., เวลา 10.01 - 12.00 น., เวลา 12.01 - 14.00 น., เวลา 14.01 - 16.00 น., เวลา 16.01 - 18.00 น., เวลา 18.01 - 20.00 น. การบันทึกพฤติกรรมผู้ศึกษาและทีมงาน 5 คน ได้ประจำอยู่ในสวนเดียวกันทั้ง 6 คนและแบ่งกิจกรรมที่จะทำการบันทึกกัน 5 - 6 กิจกรรมต่อ 2 คน โดยใช้เวลาในการสังเกตการณ์และบันทึกกิจกรรมการใช้สวนละ 4 วัน แบ่งเป็นวันธรรมดา 2 วัน และวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์ 2 วัน

3.2. การใช้แบบสอบถาม

มีแบบสอบถาม 2 ส่วน คือ แบบสอบถามสำหรับผู้ใช้งานโดยมีกลุ่มผู้ใช้ที่เข้ามาใช้พื้นที่สวน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ สวนบึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมืองเป็นกลุ่มประชากรศึกษา และแบบสอบถามสำหรับผู้ไม่ใช้งาน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรศึกษาที่อาศัยอยู่ในเขตรัศมีมีการให้บริการของสวนทั้ง 3 แห่ง และไม่ได้เข้ามาใช้สวนในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา แบบสอบถามสำหรับผู้ใช้งานจะถามในเรื่องต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เรื่องเพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพ, รายได้ แบบสอบถามจะเป็นลักษณะคำถามปลายปิด
2. ข้อมูลการมาใช้บริการสวนสาธารณะ เช่น เหตุผลในการเข้ามาใช้สวน, ระยะเวลาในการเดินทาง, ความถี่ในการใช้, กิจกรรมที่ทำ, พื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรม ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นคำถามปลายปิด และส่วนที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอแนะเกี่ยวกับพื้นที่ที่ไม่ชอบจะเป็นคำถามปลายเปิด เป็นการถามผู้ใช้งานถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เช่น สนามเด็กเล่น, ทางเดิน, ทางวิ่ง, สนามหญ้า ฯลฯ ที่มีผลต่อการใช้ - ไม่ใช้สวน
3. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ใช้งานเกี่ยวกับเงื่อนไขที่มีผลต่อการทำกิจกรรม เป็นส่วนที่ถามเพื่อพิสูจน์ในเรื่องปัจจัยทางกายภาพที่ส่งผลต่อการใช้ - ไม่ใช้สวน

แบบสอบถามในส่วนของผู้ไม่ใช้งานจะเป็นการถามเพื่อตรวจสอบคำถามการศึกษาในเรื่องสาเหตุของการไม่ใช้สวนสาธารณะ

ในการใช้แบบสอบถามผู้ศึกษาได้ทำการสุ่มแจกแบบสอบถามแก่ผู้ใช้งานที่ทำกิจกรรมต่างๆ ในสวนที่ทำการศึกษาแต่ละแห่ง แยกตามกลุ่มกิจกรรมที่ศึกษาทุกกิจกรรม โดยสุ่มแจกแบบสอบถามแก่ผู้ใช้งานทำกิจกรรมหรือหลังจากทำกิจกรรม แบ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมการพักผ่อนแบบมีการเคลื่อนไหว (Active Recreation) และกลุ่มการพักผ่อนหย่อนใจแบบผ่อนคลาย (Passive Recreation) อย่างละครึ่ง การแจกแบบสอบถามได้ทำการแจกสวนละ 100 ชุด ซึ่งจากการสังเกตการณ์พบว่ากลุ่มผู้ใช้งานในวันธรรมดาและวันหยุดเป็นคนละกลุ่มกัน จึงแบ่งการแจกแบบสอบถามเป็นวันธรรมดา 50 ชุดและวันหยุดอีก 50 ชุด ส่วนแบบสอบถามสำหรับผู้ไม่ใช้งาน 100 ชุด

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้นำมาเปรียบเทียบการใช้สวนกับสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ของสวน โดยมีวิธีการวิเคราะห์ คือ

แบบบันทึกพฤติกรรม

1. ทำตารางกิจกรรม
2. ทำสรุปเฉลี่ย และเปรียบเทียบการเกิดกิจกรรมของสวนทั้ง 3 แห่ง

3. เปรียบเทียบการเกิดกิจกรรมกับลักษณะกายภาพที่เป็นตัวร่วม

แบบสอบถาม

ใช้การเรียงเรียงเป็นตารางเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบด้วยจำนวนร้อยละ ซึ่งหัวข้อของตารางที่ใช้เป็นไปตามการศึกษาตัวแปรที่ได้กล่าวไว้

ผลที่ได้จากการศึกษาเป็นข้อเสนอแนะถึงลักษณะพื้นที่ของสวนสาธารณะที่เหมาะสมต่อการใช้ และปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้สวนเกิดความน่าใช้มากขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่สวนเดิม และสวนสาธารณะที่จะเกิดขึ้นใหม่ต่อไป และเสนอแนวทางในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย